

Napeti vse sile za afirmacijo na deželnih volitvah

V zadnjih dveh tednih sta bila pokrajinska kongresa Slovenske skupnosti z Goriškega in Tržaškega. Na obeh kongresih so delegati slovenske stranke v Italiji poglobljeno razpravljali o strankinem delovanju in zlasti obširno proučili trenutno stanje slovenske narodne skupnosti v zamejstvu, stopnjo ter rezultate njenih dosedanjih prizadevanj za doseg tistega cilja, ki je še vedno poglavitni, se pravi doseg zakonske zaščite osnovnih manjšinskih pravic.

Na obeh kongresih — za Goriško je zborovanje bilo v Števerjanu — je prišla zlasti do izraza nenadomestljiva vloga, ki jo ima ta slovenska organizacija v političnem življenju tako na deželni kot na vsedržavni ravni. Kljub strankarski razvejanosti in tudi pretirani strankarski razcepljenosti Slovencev v Italiji je Slovenska skupnost tista sila, ki na zunaj tako rekoč edina more predstavljati in tolmačiti zahteve in pričakovanja celotne slovenske narodne manjšine. Ne gre pri tem za samovoljno prisvajanje nekega prvenstva, ki bi morda utegnil mejiti na zlorabljanje, temveč gre za preprosto ugotovitev, ki jo potrjuje vsakodnevno politično in družbeno dogajanje. Na dlani sta namreč nemoč in politična neučinkovitost tistih zamejskih Slovencev, ki so angažirani v vsedržavnih italijanskih političnih strankah, čeprav jim nikakor ne moremo tajiti ne dobre vere, ne iskrenega ter odločnega prizadevanja za doseg tistih ciljev, ki so skupni celotni slovenski narodni manjšini.

Potek obeh kongresov Slovenske skupnosti je jasno pokazal, da se strankini delegati dobro zavedajo dejanskega stanja slovenske manjšine v Italiji, da se zavedajo, kako ni razlogov za »trkanje po prsih«, češ mi smo najboljši in edini na pravi poti, kar zadeva ohranjanje narodne zavesti in zvestobo lastni narodni biti. Na kongresih je, nasprotno, prišlo do izraza, kako je nujno, da Slovenska skupnost upošteva prav vse komponente slovenske narodne manjšine, če hočemo, da se še bolj uveljavi načelo akcijske enotnosti, katerega polno uresničenje je prvi pogoj za uspeh vsakršne širše akcije naše manjšine.

Kot je razumljivo, se je kongres Slovenske skupnosti na Tržaškem soočil tudi in predvsem s trenutnim upravnim položajem

dalje na 3. strani ■

Iz krize v krizo: zakaj?

V Italiji nastopa svojo službo, da tako rečemo, nova vlada Amintora Fanfanija. Kot vse prejšnje, se bo znašla pred kopico problemov, starih in novih. Eden je najnovejši: zemeljski usad v Anconi, ki je že povzročil, da je moralo na vrat na nos zapustiti svoja stanovanja nad 3500 ljudi, kar pa najbrž ni dokončna številka. Kam s temi ljudmi sredi zime, tik pred Božičem, spričo velike stanovanjske krize v vsej Italiji? Tudi to bo padlo na ramena Fanfanijeve vlade. Ljudje se obnašajo čudovito disciplinirano, stvar pojmujejo kot naravno nesrečo, krivdo pripisujejo zemlji, na kateri so bile postavljene njihove hiše. Ta zemlja je ilovnata in ne prenese ogromne teže na stotine hiš. Pod tako težo začne drseti navzdol. Toda nekdo je le kriv. Nekdo bi bil moral od vsega začetka vedeti, da taka zemlja brez dreves ni trdna in da na njej ni primerno graditi modernih naselbin z velikimi in težkimi hišami.

To je eden tipičnih primerov, kako se brezbriznost ali lahkomišelnost v življenju skupnosti — enako kot v življenju posameznika — na dolgi rok neizogibno maščujeta. Dovolj je bila dozdevno majhna napaka od vsega začetka, da je zdaj ostalo že nad 3500 ljudi sredi zime brez strehe nad glavo. Mnogi drugi primeri kriz niso tako dramatični, zato pa nič manj resni in celo obsežnejši, tako npr. splošna stanovanjska kriza v Italiji. Zakaj v Italiji tako primanjkuje stanovanj? Zakaj je ravno v letih italijanskega gospodarskega čudeža tako zastala stanovanjska gradnja in so se stanovanja izmed vseh dobrin najbolj podražila, celo devetkratno v dvajsetih letih, kot trdijo statistike? Nobena druga do brina ni preseгла osemkratne podražitve, mnoge so ostale pri petkratni ali šestkratni podražitvi.

Togo načrtovano gospodarstvo se je že izkazalo za nemogoče, kajti pogoji se spreminjajo hitreje, kot jih lahko predvidi še

tako moder gospodarski načrtovavec, saj so odvisni od nešteti dejavnikov, človeških, naravnih, pa tudi mednarodnih, ki nikakor niso vedno predvidljivi in odvisni od volje ljudi ali ustanov, ki načrtujejo. Vendar pa s tem ni rečeno, da gospodarstvo ne sme biti smotrno. Vedno mora gledati vnaprej, predvideti potrebe, pa tudi sredstva za reševanje problemov, ob vsej prožnosti načrtovanja. Predvsem pa je treba probleme reševati sproti in dobro, ne dopustiti, da se nakopičijo in »eksplodirajo«, pogosto ravno v zvezi s kakimi drugimi krizami. Javnost ob takih priložnostih navadno protestira in išče krivce ter jih pogosto tudi najde, čeprav samo grešne kozle. Toda pravi krivec je skoro vedno neznanje o bistvu problemov in nepripravljenost, da bi sproti rešili vsak problem, ki se pojavi. Nad resnično zaskrbljenostjo za temeljito in sprotno reševanje problemov, ki jo pokažejo kaki strokovnjaki, skoro vedno zmaga pretiran optimizem mnogih, ali nujna potreba, ki sili k naglici, ali neznanje.

To je glavni in najgloblji, zato pogosto skriti vzrok vseh kriz, pa tudi skoro takomenovanih naravnih katastrof. Zakaj poplave? Zato, ker so osušili vsa močvirja in posekali drevje in grmovje ob rekah ter onemogočili zastajanje voda ter njihovo pronikanje v zemljo. Zakaj pomanjkanje vode v sušnih letih? Ker so pri hlastnih pozidavah obširnih zemljišč uničili vse vodnjake, kale, potoke in izvire. To se je dogajalo in se dogaja tudi v Trstu, v predmestjih in zdaj celo v naših kraških vaseh. Lahko se reče, da takorekoč ni vodnega vira, ki bi ga pustili ljudje na miru, vsakega uničijo, če le morejo, kot iz nekakega principa. Tako so izginili npr. vsi kali in vodnjaki, ki so svoj čas napravljali tako vabljive izlete v Repen in na Repenta

dalje na 2. strani ■

Začasna prekinitev obsednega stanja

Prekinitev obsednega stanja na Poljskem bo začela veljati prihodnjega 1. januarja. To izhaja iz poziva, ki ga je v tem smislu naslovil poljski državni poglavar Jablonski na zasedanju parlamenta, ki je obravnaval to problematiko. Kot je s svoje strani izjavil vladni glasnik Urban, se bo poljski parlament znova sestel 18. t.m., da izdela zakonodajne formalnosti v zvezi s prekinitvijo vojnega stanja. Kot je dal razumeti predsednik Jablonski, bodo 1. januarja prekinili vse omejitve v zvezi z javnimi zborovanji, poleg tega bo ponovno

dovoljena stavka, seveda v okviru omejitvenih določil sindikalnega zakona, odobrenega na začetku oktobra. O amnestiji je Jablonski namignil, da bo delna, in še to le za one, ki so imeli v minulem dogajanju stransko vlogo. Teoretično bi morali interniranci biti osvobojeni v trenutku, ko bo vojno stanje prekinjeno, vendar se je že zvedelo, da so nekatere internirance medtem aretirali. Ob prekinitvi vojnega stanja bodo prišli na svobodo menda tudi zaprti voditelji, ki so jih obtožili, da so

dalje na 3. strani ■

RADIO TRST A

■ NEDELJA, 19. decembra, ob: 8.00 Poročila; 8.30 Kmetijska oddaja; 9.00 Sv. maša iz župne cerkve v Rojanu; 10.30 Mladinski oder: »Tonček in njegov balonček«; 11.15 Nabožna glasba; 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Narodnostni trenutek Slovencev v Italiji; 12.30 Glasba po željah; 13.00 Poročila; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Nediški zvon; 14.40 Šport in glasba ter prenosi z naših kulturnih prireditev; 17.15 Zborovska revija

■ PONEDELJEK, 20. decembra, ob: 7.00 Poročila; 7.20 Dobro jutro po naše; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Dodaj življenje letom, ne samo leta življenju! 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Marij Kogoj: Črne maske; 11.30 Beležka; 12.00 Gledališki glasovi po stezah spominov; 12.40 Zborovska glasba; 13.00 Poročila; 13.20 Gospodarska problematika; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Marjan Rožanc: »Metulj«; 14.30 Glasbene skice; 14.55 Naš jezik; 15.00 Šport; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika;

■ TOREK, 21. decembra, ob: 7.00 Poročila; 7.20 Dobro jutro po naše; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Povejmo še kaj o otrocih; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Marij Kogoj: Črne maske (drugo dejanje opere); 11.30 Beležka; 12.40 Koroški zbor na »Pevskem srečanju od Pliberka do Traberka«; 13.00 Poročila; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Marjan Rožanc: »Metulj«; 14.30 Kam, Peter Pan?; 16.00 Narodnostni trenutek Slovencev v Italiji; 16.30 Instrumentalni solisti; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Z besedo o glasbeni umetnosti; 18.00 Slovenska poetična drama: Stanko Majcen: »Apokalipsa«; 18.40 Priljubljeni motivi.

■ SREDA, 22. decembra, ob: 7.00 Poročila; 7.20 Dobro jutro po naše; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Sprehodi po tržaških predmestjih; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 S koncertnega in opernega repertoarja; 11.30 Beležka; 12.00 Pod Matajurjan; 12.40 Dekliški zbor »Danica« z Vrha; 13.00 Poročila; 13.20 Nacionalno vprašanje v zadnjih desetletjih cesarsko-kraljevega Trsta; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Marjan Rožanc: »Metulj«; 14.30 Glasbene skice; 14.55 Naš jezik; 15.00 Dijaška tribuna; 16.35 Instrumentalni solisti; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Mladi izvajalci: pianist Hilarij Lavrenčič;

■ ČETRTEK, 23. decembra, ob: 7.00 Poročila; 7.20 Dobro jutro po naše; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Slovenci v Združenih državah Amerike in njihova dejavnost med prvo svetovno vojno; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 S koncertnega in opernega repertoarja; 11.30 Beležka; 12.40 Zborovska glasba; 13.00 Poročila; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Marjan Rožanc: »Metulj«; 14.30 Otroški kotiček: »To je pa laž«; 15.00 Beseda ni konj; 16.00 Dodaj življenje letom, ne samo leta življenju!; 16.35 Instrumentalni solisti; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Junjski glasbeni večeri v cerkvi sv. Martina v Dolini; 18.00 Četrtekova srečanja;

■ PETEK, 24. decembra, ob: 7.00 Poročila; 7.20 Dobro jutro po naše; 8.00 Kratka poročila; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 S koncertnega in opernega repertoarja; 11.30 Beležka; 12.00 Problemi slovenskega delavca v naši deželi; 12.40 Komorni zbor Radiotelevizije Ljubljana; 13.00 Poročila; 13.20 Naša gruda; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Marjan Rožanc: »Metulj«; 14.30 Glasbene skice; 14.55 Naš jezik; 15.00 Od ekrana do ekrana; 16.35 Instrumentalni solisti; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Pričakajmo skupaj polnoč; 18.00 Jaslice 1982: neposredno iz studia Peter Cvelbar, vmes: 19.00 Poročila; 21.00 Alojz Rebula: »Cetrtri Kralj«; Božična igra; 22.00 Božični koncert, ki ga je priredila Zveza cerkvenih pevskih zborov; 23.00 Poročila; 23.10 Božična zgodba

■ SOBOTA, 25. decembra, ob: 8.00 Poročila; 8.20 Božič v svetu; 9.00 Sv. maša iz župne cerkve v Rojanu; 9.45 Božične melodije v izvedbi velikih orkestru; 10.30 Mladinski oder: »Marjanka je srečala Jezuščka«; 11.00 Matija Tomc: Slovenski božič za soliste, zbor in orgle; 11.30 Beležka; 12.00 »Glas od Režije«; 12.30 Glasba po željah; 13.00 Poročila; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Roman v nadaljevanjih (umetniško branje): Marjan Rožanc: »Metulj«; 14.30 Otroški kotiček: »Najdihojca«; 15.00 Iz studia neposredno; 17.00 Koncert božičnih pesmi, ki smo ga posneli 9. januarja letos v štivanski cerkvi; pojejo zbor »Fantje izpod Grmade«, dekliški zbor »Devin« in cerkveni otroški zbor 17.40 Instrumentalna božična glasba.

Iz krize v krizo: zakaj?

■ nadaljevanje s 1. strani

bor. Toda tako je vsepovsod, po vsej Italiji.

Zdaj se veliko razpravlja o krizi v Jugoslaviji, toda tudi ta ni prišla kar nenadno, ampak je posledica mnogih napak, in je zato tudi ne bo mogoče odpraviti kar nenadno, čez noč, že v letu 1983, kot se mnogi tolažijo. Ta kriza je enako kot pojavi krize, gospodarske in družbene, v Italiji posledica — če se dobro premisli — številnih napak, ki so bile nekatere že osnovne, druge pa so se pridružile v teku časa ze kot posledice osnovnih napak ali kot sproti pojavi v zvezi z notranjim in zunanjim dogajanjem. Tako npr. s petrolejsko krizo in nadvrednotenjem dolarja, pa tudi zaradi precenjevanja industrializacije zlasti pri razvoju juga in podcenjevanjem drugih gospodarskih virov, kot so npr. poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, obrt, mala industrija, turizem, gostinstvo itd. Preveč se je vlagalo v gradnjo velikih industrij, ki so fabricirale bolj proletarijat kot kaj drugega. Milijarde izposojenih dolarjev so šle za velikanske tovarne, ki včasih niti niso bile dograjene do konca (npr. za kemične tovarne za predelavo petroleja) in ki navadno niso nikoli prišle v stanje, da bi odplačevale posojila, ki so šla vanje. Za novi proletarijat v mestih pa je bilo treba zidati tudi veliko število stanovanj, ki so šla na račun vseh delovnih ljudi, kajti kje je novi delavec v gospodarskem stanju, da si že ob prvi službi v mestu preskrbi lastno stanovanje, razen če mu ga zgradi in takorekoč podari ali — kar je isto — da v trajni najem za nizko najemnino nekdo drug. To pa je kakor da mu je stanovanje podarjeno. Domačije po vaseh pa so zapuščene. V Makedoniji in še marsikje drugod so prazne cele vasi. Ponekod so obljudene le še dve ali tri hiše, medtem ko je bilo treba npr. v Skopju — in isto na Kosovu — sezidati na desetisoče stanovanj.

Po tej logiki ima Slovenija danes naj bolj zastarelo industrijo v Jugoslaviji, medtem ko je hipermoderna industrija marsikje drugod po Jugoslaviji, kot trdijo strokovnjaki, izkoriščena le 60-odstotno ali še manj. Ponekod se stroji naglo kvarijo zaradi nestrokovne rabe.

Menimo, da bi morali tako v Italiji kot v Jugoslaviji odpravljati vzroke gospodarskih in socialnih kriz že pri korenu, sproti in temeljito. V Italiji se o tem že veliko razpravlja, v Jugoslaviji pa se doslej razpravlja bolj o posledicah kot o vzrokih. Ker smo, kar je naravno, zainteresirani na

blaginji matičnega naroda in drugih narodov v isti državi, se nam zdi, da bi bilo dcbro temeljito pretresti situacijo in se vprašati tudi po vzrokih ter jih odpraviti. Eden izmed vzrokov krize je verjetno premočna centralizacija jugoslovanskega gospodarstva, ker tako pisane gospodarske strukture z zelo različno mentaliteto ljudi ni mogoče voditi iz enega samega centra, iz Beograda, in tam sprejemati vsa važno zakonodajo. Po našem bi morale posamezne republike dejansko prevzeti odločilno pobudo v gospodarstvu in si raz-

V sredo, 15. t.m., je v krogu svoje družine praznoval 80-letnico rojstva g. Pepi Mervic iz Devina. Svojemu zvestemu naročniku ob visokem življenjskem jubileju iskreno čestitamo in mu želimo še mnogo zdravja ter zadovoljstva v krogu njegovih dragih.

Uredništvo in uprava

deliti sedanja bremena tudi pri odplačevanju dolgov. Vsaka republika bo tako skušala učinkovito rešiti svoje gospodarske probleme, in čimbolj uspešno jih bo reševala, tembolj bo lahko druge vlekla za seboj. Slovenija je bila že na tej poti.

To pišemo zato, ker se zlasti v italijanskem tisku neprestano ponavljajo trditve, da je krizi v Jugoslaviji vzrok sistem samoupravljanja, medtem ko je v resnici eden izmed glavnih vzrokov krize gotovo ta, da samoupravljanje ni bilo dosledno uveljavljeno, zlasti ne na vrhu, in da se je še vedno preveč odločalo samo v centru. Vsaka republika — in tu imamo v mislih predvsem republiko Slovenijo — naj bi čimbolj uveljavila pravo samoupravljanje tistih, ki dejansko delajo, ne birokratov v tovarnah, uveljavila naj bi doslej zanemarjene gospodarske vire, ki smo jih že navedli, pri čemer ne bi smeli podcenjevati ali sploh prezreti nobenega, od skrbnejšega in večjega izvoza slovenskih knjig v zamejske knjigarne (pomanjkljivosti v tem pogledu občutimo zlasti mi v Trstu, saj nešteto slovenskih knjig in listov sploh ne pride v Trst — tudi tu bi se zaslužili milijoni deviz vsaj v lirah) do večjih in lažje dostopnih vsakovrstnih obrtnih uslug in skrbnega gostinstva (snažne, čedne gostilne in restavracije s skrbno pripravljenimi in zlasti tudi domačimi slovenskimi jedmi, prijazna postrežba, priučeno gostinsko osebje). To bo važno zlasti zdaj za praznike, tako za božične kot za Novo leto. To bi pritegnilo na tisoče in tisoče turistov tudi iz zamejstva in tujine in devize bi bile tu!

Vse ne bo šlo naenkrat in hitro. Toda zrno do zrna pogača, in en problem rešen ali olajšan danes, drugi jutri, pa bo premagana tudi dozdevno tako huda kriza v Jugoslaviji. Gotovo pa ne bo premagana zgolj z zateganjem pasu in z restriktivnimi metodami ali sploh s filozofijo pesimizma in novega paničnega centralizma.

Strogi ukrepi

Kuwaitski notranji minister je odredil, da za božične in novoletne praznike ne sme biti nobenih praznovanj po raznih javnih lokalih. Za kršitelje odredbe so predvidene stroge kazni. Kuwaitске oblasti opozarjajo, da pomeni praznovanje božiča in Novega leta izzivanje za domače prebivalstvo, ki je muslimanske veroizpovedi. Alkoholne pijače so v Kuwaitu prepovedane. Enako prepoved so lansko leto odredili Združeni arabski emirati.

Deželni svet je razpravljajal o rezervatih

Deželni svet, ki se je sestel v torek, je na svoji redni seji razpravljajal o zakonskem osnutku št. 326/A o deželnih posegih na področju naravnih parkov in rezervatov. Razprava, ki se, ko pišemo, še ni zaključila, je za narodno skupnost nevarna, saj se bo, če bo sprejet omenjeni zakonski osnutek, močno okrnili življenjski prostor naših ljudi.

Prošnja slovenskih organizacij, da bi se razprava odložila, torej ni dosegla zaželenega uspeha. Brzobjavko predsedniku deželnega odbora Comelliju so podpisale Slovenska kulturno-gospodarska zveza, Kmeč ka zveza, Slovensko deželno gospodarsko združenje, Zadruga Kras, zadruga Naš Kras, Gozdna zadruga, Zadruga kraška mlekarica, Zadruga kraški hlev, Cvetličarsko-vrtnarska zadruga, zadruga Dolga krona, konzorcij razlaščenecv Naša zemlja, konzorcij Grmada, pašniška zadruga Bazovica, zadruga Kriški Breg in jusarski odbor tržaške pokrajine. V brzobjavki je bilo med drugim tudi ugotovljeno, da edino organizacije, ki predstavljajo prebivalstvo, lahko prispevajo k pravih rešitvam naravne zaščite ozemlja.

Prošnja pri deželnih oblasteh ni dosegla nobenega uspeha. Enako je bil odklonjen tudi formalni predlog na seji, naj se razprava odloži, ki ga je postavil svetovalec Slovenske skupnosti Štoka. Ta je svojo prošnjo utemeljil z dejstvom, da številne slovenske organizacije, ki so direktno zainteresirane za ta zakonski osnutek, niso sploh bile vprašane za mnenje in da je treba vso zadevo še temeljito poglobiti. Dodal je tudi, da bo Slovenska skupnost glasovala proti deželnemu urbanističnemu načrtu in da bo prav tako glasovala proti zakonskemu osnutku, o katerem so razpravljali.

Poročevalec Angeli se s Štokovim

mnenjem ni strinjal. Z odložitvijo se ni strinjal tudi odbornik Coloni. Prvi je utemeljil svojo tezo z dejstvom, da se je dežela posvetovala s številnimi zainteresiranimi dejavniki, tudi z občinami in KGS, Coloni pa je dodal, da bi dežela, če ne bi letos odobrila zakonskega osnutka, utrpela škodo, saj bi izgubila predvideno finančno nakazilo.

S Štokovim predlogom so se strinjali nekateri svetovalci. To se je pokazalo tudi na glasovanju o tem predlogu, ko so se svetovalci KPI, PSI, PDUP, DP in Furlanskega gibanja strinjali, da bi razpravo odložili, ostali: KD, Lista za Trst, PLI in MSI pa so s svojim višjim številom glasov dosegli, da se je debata nadaljevala.

Popoldne so se predstavniki slovenskih organizacij srečali s člani pristojne dežel-

■ dalje na 8. strani

Začasna prekinitev...

■ nadaljevanje s 1. strani

sokrivji za poljski gospodarski polom. Med temi voditelji sta bivši partijski tajnik Gierek in bivši ministrski predsednik Jarošević.

Stalno omenjamo izraz »prekinitev« vojne stanja, kar pomeni, da še ne gre za dokončno odpravo. Režim lahko v primeru potrebe takoj spet privije vijak.

Novosti na Poljskem so takoj sprožile odmeve po svetu. Glasnik ameriške vlade je zelo previden v komentiranju in je na neko vprašanje dejal, da Reaganova uprava še ni docela prepričana o celi zadevi. Dodal je, kako Washington vztraja pri zahtevi, da poljski režim osvobodi vse politične jetnike ter vzpostavi dialog s Cerkvijo in svobodno izvoljenimi sindikati. Italijansko zunanje ministrstvo pripominja, da prekinitev vojne stanja ni isto kot njegova odprava, izraža pa upanje, da bo to vsaj prvi korak na poti izboljšanja položaja na Poljskem. Glasniki sindikata Solidarnost tako doma kot v tujini pa so še bolj skeptični in poudarjajo, da prekinitev vojne stanja ne rešuje nobenega od resnično žgočih poljskih problemov.

Ce pričetek sezone ob 75-letnici slovenskega poklicnega gledališkega ustvarjanja v Trstu ni bil povsem tak, kot so si ga abonenti Slovenskega stalnega gledališča v Trstu upravičeno pričakovali, tedaj predstavlja krstna predstava Kmeclovih MUTASTIH BRATOV prelomnico, dogodek, ki mora pustiti zgovorno sled, obenem pa daje dovolj argumentov za razmišljanje o usodi slovenske narodne skupnosti, ki je — kot pravi avtor — vse skupaj ni več kot za kakšno večjo manjšino.

Verjetno ni slučaj, da je krstna uprizoritev soupadala s sestankom krovnih organizacij koroških Slovencev s predstavniki strank, ki so zastopane v deželnem svetu. Dialog se bo torej nadaljeval, vendar brez zblizanja v načelnih vprašanjih in brez pripravljenosti za koncesije v konkretnih vprašanjih.

Res, da je vsaka noviteta dogodek zase, vendar ga zadnja premiera presega že zaradi tematike same, ki je nujno obče naša. In da na to stvarnost gleda in trpi z istimi občutki kot mi, ki živimo izven meja matičnega naroda, avtor, ki je slovenski minister za kulturo, kaže na jamstvo za utrditev in poglobitev stikov, ki so po omejevalnih ukrepih beograjske vlade lahko otežkočeni, vendar nikakor ne pretrgani.

Že po prvih prizorih je izpadla bojazen, da nam bo avtor blagohotno nakazoval smernice za reševanje eksistenčnih problemov obstoja na narodno ogroženem ozemlju. Namesto tega je nanizal celo vrsto vprašanj, ki gredo od strahu manjšine za lastno usodo preko odpadništva slovenske majhnosti do vprašanja, kaj je z načeli, nagoni, moralo in udobnostjo.

Zgodba je preprosta. Na slovenski kmetiji na Koroškem, kjer je gospodar cerkveni ključar in do skrajnosti zaveden, imajo tri sinove, ki so izgubili besedo: prvi med nacističnim preganjanjem, drugi med vojno, ko izve, da so na Dunaju obglavili koroškega Slovence, tretji pa ob valu leta 1972 proti dvojezičnim cestnim kažipotom. Toda bratje izredno lepo pojejo, ko se ga napijejo. Tako ostanejo turistična atrakcija, čeprav jih običajno kmalu za tem vtaknejo v občinske zapore zaradi kaljenja miru. Pri hiši je poleg hčerke Hemice še hlapčev sin narodni odpadnik Oswald, ki dvori Hemici. Tu pa je tudi turist z Dunaja, ki kljub dobri volji nikakor ne more razumeti manjšinskih problemov. Napetost med družino in Oswaldom se iz dneva v dan veča, višek doseže ob gospodarjevi smrti in ob pogrebu, ki naj bi bil po pokojnikovi želji povsem slovenski. V te dogodke avtor vplete skupino ljubljanskih turistov, ki gledajo na koroško stvarnost ali z viška, ali s potrošniškega vidika — izlet v Celovec je le priložnost za nakupe. Kmecl je do njih oster, saj v celoti matičnih turistov ni pozitivne izjeme: Ljubljana je daleč, ima svoje probleme, čuti in živi drugače. Tako ostane Hemica po materini smrti — tri dni po možu tudi ona umre, kot je zapisano v farni cerkvi — povsem sama z renegatom Oswaldom. Vsi jo pustijo na cedilu: ljubljanski turisti, ki zbežijo, dunajski izletnik, po katerega je prišla žena, bratje pa so v zaporu. Ob pogrebu je še zadnji dvoboj med nemškutarsko godbo na pihala in slovenskim pevskim zborom. Toda Hemica, ki simboli-zira manjšino, ostane sama.

Kmeclov tekst je odrsko izoblikoval režiser Jože Babič, ki je dal igri ritem, ga prepletel s serijo domislic, ki jih je morda celo preveč, tako da v sicer redkih primerih odvrtačo pozornost od žive besede. Vendar je Babičeva zasluga, da delo odrsko zaživi, da pridejo do pravega izraza globoke misli o življenjskosti narodnih manjšin, ki se morajo z lastnimi močmi ukvarjati z realno politiko. Pri tem pa se je Babič oprl na posrečeno sceno Klavdija Palčiča.

Med protagonisti izstopa lik Toneta Gogala, ki je mojstrsko rešil izredno težko in psihološko izdelano figuro narodnega odpadnika Oswalda. Gogala je briliral v vseh potankostih in še enkrat dokazal, da je igralec izrednega formata. Ob njem je Anton Petje kot turist z Dunaja izo-

■ dalje na 6. strani

Napeti vse sile za afirmacijo...

■ nadaljevanje s 1. strani

jem v Trstu, kjer na pisani paleti političnih sil v zadnjih letih prednjači pojav Liste za Trst. Mislimo, da je kongres modro ravnal, ko je sklenil, da se Slovenska skupnost ne bo ukvarjala z vprašanjem morebitnega sodelovanja z Listo v tržaškem občinskem in pokrajinskem odboru do deželnih volitev, ki bodo junija prihodnjega leta. To pomeni, da je kongres v Trstu — in tako je izzvenelo tudi s poteka kongresa

v Števerjanu — opozoril na izredni pomen prihodnjih deželnih volitev, na katerih mora slovenska stranka napeti vse sile, da potrdi svoje predstavnishstvo. V pričakovanju te hude preizkušnje mora torej stopiti v ozadje vse, kar bi lahko ošibilo prizadevanja za strankino afirmacijo na teh volitvah.

To je po našem tudi glavna smernica, ki je izšla tako s kongresa v Števerjanu kot s tistega v Trstu.

Glasbena kaseta »Fantov izpod Grmade«

Pevski zbor »Fantje izpod Grmade« je v petek, 10. t.m., predstavil javnosti svojo glasbeno kaseto »Kraška dežela«, ki so jo pred kratkim posneli v Nemah.

Uradna predstavitev je bila v prostorih nove osnovne šole v Devinu. Publiki v pozdrav je najprej zadonela mogočna Zdravljica S. Premrla v izvedbi mešanega zbora. Pri tej pesmi so se namreč pridružila fantom tudi devinska dekleta, ki so bile gost večera.

Pozdravni govor je imel predstavnik moškega zbora Marko Tavčar, ki je orisal pot kasete od prve zamisli do praktične izvedbe. Večina posnetih pesmi je vzeta iz bogate zakladnice ljudskih in umetnih pesmi. Posebno dobro so zastopani primorski avtorji, od Vodopivca, Venturinja pa do Mirka in Vrabca. V železni repertoar zbora pa spada tudi ruska narodna z naslovom »Pesem«. Tavčar je nadalje orisal delovni načrt zbora Fantov izpod Grmade za letošnje delovno leto. Najprej bo na vrsti že tradicionalni Koncert božičnih pesmi, ki ga ta zbor prireja v sodelovanju z Dekliškim zborom Devin v štivanski župni cerkvi. Predvidena so razna gostovanja, nastopi na pevskih revijah, organiziranja kulturnih večerov; skratka, lahko bi rekli, da kaže zbor s svojo raznoliko dejavnostjo izredno vitalnost.

Govoru je sledil nastop Dekliškega zbora Devin, ki že od svoje ustanovitve tesno sodeluje z moškim zborom. Dekleta so zapela štiri pesmi; najlepše je zadonela Vrabčeva »Čuk se je oženil«, ki je tudi pri publikii žela veliko odobravanja.

Nato se je predstavil zbor »Fantje izpod Grmade« z nekaterimi izmed najbolj priljubljenih pesmi iz svojega repertoarja, ki pa niso posnete na kaseti. Publika je z navdušenim ploskanjem dosegla, da so »Fantje« zapeli še znano furlansko »Ciampanis de sabide sere«. Večer se je končal v prijetnem vzdušju z zakusko, kjer so se snovali načrti za bodočnost.

M. B.

Predstavitev »Razprave in gradivo«

V mali dvorani Kulturnega doma v Trstu so v torek, 14. t.m., predstavili javnosti petnajsti zvezek revije »Razprave in gradivo«, ki jo izdaja Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Predstavitev je privabila v prostore male dvorane veliko število občinstva, med katerimi so bili številni vidni raziskovalci s tega področja in mnogi kulturni in politični delavci, ki se vsak dan srečujejo z vprašanji, ki jih je revija objavila.

Zvezek je sad skupnega dela ljubljanskih raziskovalcev, Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu in drugih strokovnjakov.

Petnajsti zvezek, ki so ga v torek predstavili, je izšel po skoraj desetletnem premoru. Predstavil pa ga je Silvo Devetak, ki je ravnatelj ljubljanskega inštituta za narodna vprašanja in tudi glavni urednik te publikacije, ki sicer izhaja občasno, a ima vedno zelo tehtne prispevke. Ta zvezek »Razprav in gradiva« skuša celovito predstaviti problematiko Slovencev, ki živijo v Italiji. Devetak je v svoji predstavitvi tudi poudaril, da je publikacija sad raziskovalcev z obeh strani meje. Po nje-

govih besedah je publikacija predvsem zbirka in opredelitev določenih vprašanj, ki bi jih bilo potrebno še poglobiti. To delo pa bi tudi služilo, da bi se končno lahko naredil načrt, po katerem bi se dalo reševati vprašanja slovenske narodne skupnosti.

Vsekakor gre za koristno in zanimivo publikacijo, ki bo gotovo velikega pomena za vse, ki se ukvarjajo z vprašanji manjšine.

—o—

ATILIJ KRALJ V PROSVETNEM DOMU NA OPČINAH

Znani likovnik Atilij Kralj, član društva zamejskih likovnikov, je v soboto o tvoril razstavo svojih zadnjih del, ki jih mu je navdihnila Grčija, v Prosvetnem domu na Opčinah.

Umetnika in njegovo ustvarjanje je predstavil znani likovni kritik Milko Bambič, na večeru pa je nastopil tudi moški pevski zbor Tabor in člani dramske skupine, ki so brali nekaj narečnih pesmi Atilija Kralja.

Razstava tega tako polivalentnega ustvarjalca bo odprta vsak večer od 17. do 19. ure, v nedeljah od 10. do 12. in od 16. do 19. ure, do torika, 21. decembra, ko bo Društvo zamejskih likovnikov priredilo predavanje z diapozitivi. Barbara Gruden in Jasna Merku bosta prisotne uvedli v zgodovino umetnosti.

Ko že pišemo o delovanju SKD Tabor z Opčin, velja ob tej priliki zabeležiti nastop moškega pevskega zbora Vasilij Mirk v Prosvetnem domu, v nedeljo, 12. decembra. Pod vodstvom svojega pevovodje Evgena Prinčiča, so izvedli vrsto skladb, nekatere tudi ob spremljani instrumentistov.

Prvič po letu 1948

Vatikanski radio je sporočil, da je prvič po letu 1948 madžarski radio prejšnjo nedeljo prenašal sveto mašo. Za ta prenos, je pojasnil vatikanski radio, ima zaslugo avstrijska radijska družba, ki je dala ustrezno pobudo. Mašo sta v Budimpešti darovala madžarski primas kardinal Lekai in škof na avstrijskem Gradiščanskem Lazlu, ki je po rodu Madžar in v avstrijski škofovski konferenci odgovarja za sredstva množičnega obveščanja. Maše ni prenašal samo madžarski radio, temveč tudi avstrijski, zahodnonemški in norveški radio. Madžarski primas kardinal Lekai se je zahvalil škofu Lazlu, da je za to priložnost prišel v Budimpešto. Monsignor Lazlo pa je poudaril, kako ima radio nalogo, da zbližuje narode in da je prenos maše pomenil resnično dejanje miru.

—o—

PRISRČNE ČESTITKE

Dr. Vinko Milič z Opčin je na vseučilišču v Padovi uspešno opravil specializacijo iz splošne kirurgije.

Prisrčno mu čestita openski cerkveni pevski zbor.

Čestitkam se pridružuje Novi list.

SLOVENSKA FILMA V ARISTONU

Po daljšem obdobju smo si lahko v Trstu spet ogledali dva slovenska filma. Pobudo za to zanimivost so dali kinodvorana Ariston, Zveza slovenskih kulturnih društev in Viba-film. Večer slovenskega filma v kinodvorani Ariston pa je bil pod pokroviteljstvom oddelka za kulturne ustanove pri tržaški občini.

Filma, ki sta bila predvajana v sredo, 15., spadata med najboljše slovenske filmske novosti. Prvega, z naslovom »Razseljena oseba« je režiral Marjan Ciglič, »Rdeči boogie ali Kaj ti je deklica« pa je delo režiserja Karpa Godine.

Oba filma sta bila deležna marsikaterega priznanja. Film »Razseljena oseba« je prejel »Zlato areno« za fotografijo v Pulju in zlato plaketo »Metod Badjura« v Celju. Srebrno plaketo »Metod Badjura« pa je dobil film »Rdeči boogie ali Kaj ti je

deklica«. Nagrajeni so bili tudi režiser in nekateri igralci, direktor fotografije in scenograf filma »Razseljena oseba«.

V sredo smo si torej lahko ogledali ti dve slovenski novosti, ki nedvomno predstavljata korak naprej v slovenski filmski produkciji. Hvalevredno pa je tudi, da je tržaško občinstvo dobro sprejelo deli Marjana Cigliča in Karpa Godine.

—o—

GLASBENA MATICA - Trst Sezona 1982-83

4. abonmajski koncert v petek, 17. decembra 1982 ob 20.30 v Kulturnem domu v Trstu. Igral bo: ZAGREBSKI KVARTET. Na sporedu: Ludwig van Beethoven, Maks Strmčnik, Antonin Dvorak.

Slovesna posvetitev cerkve v Novi Gorici

Dvodnevne slovesnosti ob zaključku gradbenih del pri novi župnijski cerkvi Kristusa Odrešenika v Novi Gorici so se pričele že v soboto, 11. t.m. Popoldne je bila v novozgrajeni stavbi slovesna predstavitev objekta, ki jo je po uvodni zborovski pesmi začel z govorom novogoriški župnik Gašper Rudolf. Poudaril je misel, da se s tem trenutkom pravo delo šele pričinja, namreč graditev Cerkve v notranjosti ljudi. Osrednji govor je imel dekan Teološke fakultete v Ljubljani dr. Franc Perko, ki je razmišljal o globljem pomenu

Mikhail Pletnyov v Gorici

Dne 30. novembra je v Verdijevem gledališču v Gorici nastopil znani ruski umetnik Pletnyov, ki je klavirski virtuoz mednarodnega nivoja. Goriška hranilnica in občina sta s svojo podporo omogočili kulturnemu združenju »R. Lipizer« tudi to pobudo.

Bili smo priča izrednega virtuozijskega izvajalca in popolnoma resnična je kritika, ki je bila o njem napisana, da »... izjavlja iz tipk čist slap kristalnih zvokov...«. Fraza bi zvenela prenapihnjeno, ako ne bi bili slišali izredne mojstrovine Pletnyovovega izvajanja. Program je bil težak tudi za poslušalca, a ga je očarala izvedba predstavljenih skladb: Debussyjev »Pour le piano«, Ščedrin-Pletnyov »Prolog in dir konj«, Rachmaninove »Štiri študije«, Ravelovi »Valse nobles et sentimentales« in Lisztova »Ogrska rapsodija št. 15«. Občinstvo je pred odhodom zahtevalo še izvenprogramsko izvedbo in pianist mu je poklonil Lisztov »Mefisto valzer«.

Da je ves nastop izzvenel v prekrasnih zvokih je nedvomno pripomogla kvaliteta klavirja »Bosendorfer imperial«, ki ga je dala na razpolago tvrdka Pecar.

Pomen in kvaliteto koncerta so potrdili s svojo prisotnostjo tudi predsednik dežele Colli, goriški župan Scarano, občinski odborniki Ferletičeva in Obizzi, podprefekt Barillari, goriški kvestor Capasso, predsednik hranilnice Graziato in mnogi drugi.

L. Q.

graditve svetišča za človeka in njegovo duhovnost v preteklosti in danes. Arhitekt inž. Franc Kvaternik je razložil zasnovo celotnega objekta, t.j. cerkve in spremljajočih prostorov, pri tem pa je poudaril osnovno duhovno misel, ki ga je vodila pri oblikovanju te zares uspele stavbe.

Predstavitvene slovesnosti so se udeležili ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar, koprski škof dr. Janez Jenko, mariborski škof dr. Franc Kramberger, goriški kapitularni vikar msgr. Luigi Ristits, civilne oblasti pa so zastopali namestnik predsednika republiške komisije za odnose z verskimi skupnostmi Franc Pristovšek, novogoriški župan Zorko Debeljak, predsednik občinske konference SZDL Nova Gorica Lah, predsednik novogoriške komisije za odnose z verskimi skupnostmi Miro Nakrst in drugi. Na so botni slovesnosti so prisotni slovenski škofje podelili priznanja tistim, ki so si posebej prizadevali za hitro izgradnjo tega zahtevnega objekta, ki jo je uresničilo SGP Primorje iz Ajdovščine. V kulturnem sporedu je sodeloval Komorni zbor iz Nove Gorice pod vodstvom prof. Štefana Maurija.

Številni domačini in tudi okoličani so novo cerkev obiskali že v nedeljo dopoldne, še večja množica pa se je proti njej začela zgrinjati popoldne, tako da je bila cerkev že dolgo pred začetkom obredov nabito polna. Ocenjujejo, da se je slovesnosti udeležilo nekaj tisoč ljudi, od teh je večina morala ostati zunaj in so ji lahko sledili po zvočniku. Obred posvetitve se je pričel s slovesnim vhomom duhovščine, ki sta ji predsedovala koprski škof dr. Janez Jenko in kapitularni vikar goriške nadškofije msgr. Luigi Ristits. Sledila je posvetitev oltarja in sten cerkve, na posvečenje božjega hrama sta bili uglašeni tudi obe berili in evangelij, ki ga je na tradicionalen oglejski način odpel kanalski dekan Srečko Suligoj. Slovesnosti se je izredno prilegel psalm z odpevom »To je dan, ki ga je naredil Gospod«, ki ga je izmenjaje z zborom pelo vse ljudstvo. Po škofovem govoru in izpovedi Vere so pre-

sunljivo odmevale litanije vseh svetnikov, recitirane namesto običajnih prošenj pred darovanjem ki so ponazorile povezanost sedanjega verskega občestva s tistim v preteklosti in prihodnosti. Posebej je bil blagoslovljen še Križev pot, delo kiparja Stana Jarma, ki ponazarja Kristusovo trpljenje in odrešenje, ob tem pa tudi potovanje človeka skozi čas in nazadnje večnost. Zelo simbolični so bili tudi darovi vernikov, prineseni na oltar: vrtnica — simbol Nove Gorice, domač kruh, briško vino, tolminski sir in kraški pršut. Zastopniki gradbincev so škofu slovesno izročili dokumentacijo o gradnji in končni zapišnik, s čimer je širša cerkvena skupnost tudi formalno prevzela stavbo v uporabo. Ob koncu je izredno mogočno in iz sreca zadonela zahvalna pesem, sledilo je darovanje človeka skozi čas in nazadnje v večpeval združeni pevski zbor novogoriških župnij, ki ga je vodil p. Lojze Kos, z njim pa se je izmenjavalo ljudsko petje, ki ga je izza ambona vodil dr. Rafko Valenčič. Slednji je z izbranim besedilom tudi povezoval celotno slovesnost.

Splošno mnenje udeležencev slovesnosti, ki so prispeli v Novo Gorico z vseh koncev Primorske in tudi iz zamejstva, je, da je nova cerkev Kristusa Odrešenika estetsko in funkcionalno uspela stavba, ki bo primerno služila potrebam novogoriške župnijske skupnosti, še daleč v prihodnosti pa bo pričala o načinu vernosti slovenskega človeka v drugi polovici 20. stoletja.

M.

—o—

Tretja nedeljska matineja v goriškem Avditoriju

V goriškem avditoriju se nadaljujejo nedeljske matineje in množica obiskovalcev ter njihovo zadovoljstvo ob nudenih izvedbah dokazuje, da je bila pobuda kulturnega združenja »R. Lipizer« ob podpori RAI, goriške občine in goriške hranilnice pravilna. Zadnjič nam je nudila prijeten nastop violinista Stefana Picotti in kitarista Giulia Chiandetti. Program je bil namenjen počastitvi 200-letnice Paganinijevega rojstva. Prvi del je obsegal sonate št. ena, tri in šest, ki jih je sam Paganini izdal okrog leta 1820, prav kakor naslednjo »Sonata concertante« za violino in klavir. Vse te sonate so, kakor je v avtorjevem slogu, izredno fine, in elegantno melodične. Violinist Picotti je njihovo prijetno linearno zgradbo znal pravilno ovrednotiti s pravilnim doziranjem zvoka in ekspresivnostjo izvedbe, ki vsekakor ni pri najlažjih.

V drugem delu koncerta je kitarist Chiandetti od neoporečne spremljave prešel na solo-

Poravnajte naročnino!

izvedbo »Velike sonate v A-duru za samo kitaro« in tudi z njo prijetno presenetil.

Skladbe in izvajalca je predstavil prof. Maturo ter se spomnila tudi pred nedavnim premislega videmskega profesorja, violinista in glasbenika Vittoria Fael, ki je bil Picottijev prvi mentor.

E. L.

Odkritje spomenika Milku Kosu

V nedeljo dopoldne so na Erjavčevi cesti v Novi Gorici odkrili doprni kip goriškemu rojaku, dolgoletnemu profesorju srednjeveške zgodovine na ljubljanski Univerzi dr. Milku Kosu. Za postavitev obeležja je poskrbelo Zgodovinsko društvo za Severno Primorsko, izdelal pa ga je akademski kipar Negovan Nemeč. Na slovesnosti je o liku slavljence spregovoril ravnatelj Goriškega muzeja Branko Marušič, za njim pa še upokojeni profesor na ljubljanski Filozofski fakulteti zgodovinar dr. Fran Zwitter, ki je tudi odkril spomenik. V kulturnem sporedu so sodelovali pevski zbor osnovne šole ob Kornu iz Nove Gorice in recitatorji. Kristijan Bavdaž je v imenu Kluba starih goriških študentov, ki je v preteklosti organiziral postavitev cele vrste spominskih plošč in spomenikov

zaslužnim možem Primorske, položil pred spomenik venec. Odkritja spomenika se je udeležilo večje število ljudi iz Nove Gorice in oklice ter od drugod, med njimi predsednik SAZU dr. Janez Milčinski, več profesorjev na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani in tudi nekaj zamejcev.

Še prej je bil istega dne v Kulturnem domu v Novi Gorici občni zbor Zgodovinskega društva za Severno Primorsko, na katerem je bil za predsednika potrjen Branko Marušič. Tudi to strokovno zborovanje je bilo posvečeno spominu dr. Milka Kosa, ki bi prav te dni dopolnil 90 let. Referat o tem slovenskem zgodovinarju, zaslužnem raziskovalcu zlasti primorske preteklosti, je prebral univerzitetni profesor dr. Bogo Grafenauer.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Publikacija »Etnologija«

Ljubljanska revija »Problemi« je izdala pred kratkim posebno tako imenovano »punk« številko, katere nadaljevanje predstavlja številka »Etnologija«. Na ovitku in na posebnem dodanem listu te številke najdemo polemične odmeve na »punk« številko, med njimi tudi izjavo uredništva o cenzurnem posegu v »punk« številki, ko je namreč javni tožilec prepovedal objavo treh pesmi. Zadeva pa je tako nejasno prikazana, da je nepoučenemu ni lahko razumeti.

V publikaciji »Etnologija« je objavljena na prvem mestu razprava z naslovom »V Sloveniji bi me zadržala le smrt«. (Način življenja smetarskih delavcev Komunalnega podjetja Ljubljana). Napisala jo je kot seminarsko nalogo na oddelku za etnografijo na ljubljanski univerzi Nives Sulič. V njej podaja svoje ugotovitve v raziskavi o življenjskih pogojih in miselnosti Bosancev, ki so zaposleni pri smetarski službi ljubljanskega občinskega podjetja za snago. Avtorica se opira pri tem na že nekoliko zastarele podatke o dotoku delavcev iz drugih jugoslovanskih republik v Slovenijo, saj je razkrilo zadnje ljudsko štetje vse drugačne številke. To dokazuje, da sproti podatki, ki jih objavljajo razne službe in časniki, niso popolni in zato nezanesljivi. Vsekakor tudi Nives Sulič opozarja na veliko priseljevanje delavcev iz Bosne in iz drugih krajev Jugoslavije v Slovenijo ter pravi: »Vzrok za tolikšno število priseljencev je več. V Sloveniji je zelo močan proces deagrarnizacije (to

je beg z zemlje, op. ur.). Z razvojem industrije se pojavljajo tudi večje potrebe po delavcih. Vendar pa je stopnja avtomatizacije slovenske industrije najnižja v Jugoslaviji. Leta 1972 so kar 42 odst. delovnih sredstev sestavljali stroji z ročnim oskrbovanjem, stroji na ročni pogon in mehanizirano ročno orodje. Zato nastaja velika potreba po nekvalificiranih delavcih, visokokvalificirani slovenski strokovnjaki pa odhajajo na delo v tujino, ker zanje doma ni zaposlitve. Tako je bilo leta 1971 v tujini zaposlenih 48.000 Slovencev. S tem se kvalitativno slabša kadrovska struktura, ob prihodu delavcev iz drugih republik pa se pojavljajo številni novi problemi. Večina delavcev iz drugih republik je zaposlena v Sloveniji v gradbeništvu in industriji. Zaposlitev v kmetijstvu, gozdarstvu ali v komunali je za večino njih le začasna rešitev, dokler ne dobijo dela v industriji ali gradbeništvu. Največ teh delavcev se v Sloveniji naseli v večja mestna središča, zlasti v Ljubljano, saj je tu potreba po delovni sili v komunali, gradbeništvu in trgovini veliko večja kot v ostalih slovenskih občinah. Znatno manj delavcev pa je v Ljubljani zaposlenih v industriji.«

Avtorka potem obširno govori o življenjskih razmerah teh delavcev v Ljubljani, predvsem seveda smetarjev, pri čemer pa tudi ugotavlja, da se marsikdaj pritožujejo neupravičeno oziroma da ne govorijo vedno resnice, bodisi kar zadeva hrano bodisi glede drugih stvari. Pritožujejo se nad slovensko hrano, npr. nad prikuho s krompirjem, češ da so bili vajeni doma v Bosni na boljšo hrano. Očitno niso navajeni na uživanje prikuh oziroma zelenjave. Poročeni si želijo stanovanje, da bi lahko pripeljali v Ljubljano tudi svoje družine.

Ta razprava Suličeve je zelo zanimiva in poučna. Prav tako zanimiva je razprava Marka Megliča in Ivana Šprajca »Vrtne veselice v Ljubljani in okolici«. Oba avtorja sta obdelala take veselice v času pred drugo in v času po drugi svetovni vojni, vse do novejšega časa. Raziskala sta, kaj privablja na take veselice, ki so jih najbolj pogosto prirejala gasilska ali kaka podobna društva. Veselice pa sta prirejali tudi nekdanja Orlovska in Sokolska organizacija. Inja (Inga?) Smerdel pa je prispevala etnološko razpravo z naslovom »Stensko okrasje — eden razpoznavnih znakov načina življenja«. Avtorica o-

pozarja na obilje kiča, tudi religioznega, ki visi po stenah slovenskih stanovanj, kar bi moralo zanimati tudi slovensko katoliško katehezo ter katoliške založbe oziroma trgovine za tako stensko okrasje. (Mohorjevo, SDD?). Še več je seveda drugega kiča, med katerim visi tudi slika kakega visokega političnega voditelja.

Zanimiva je tudi krajša študija »Verovanje v vasi na Dolenjskem«, ki jo je napisala Tamara Ditrich kot proseminarsko nalogo na oddelku za etnografijo na univerzi. Študija je napisana sicer tendenčno in izrazito antireligiozno, a realistično. Ditrichova piše, da je cerkveno življenje v dolenski vasi — gre za vas Zagradec — še zelo močno, da pa vernost upada. Med drugim pravi: »Ugotovili smo torej precej splošen pojav za današnji čas, močno upadanje vernosti (kako je to ugotovila, ne pove), sekularizacijo, ki ima svoje korenine predvsem v vključevanju v industrijo in vplivih, ki jih ta prinese, ne pa toliko v novih socialističnih odnosih. Podobno sekularizacijo namreč lahko ugotovljamo tudi v industrijsko razvitih kapitalističnih deželah. Vendar bi ob tem pričakovali tudi znaten padec cerkvenosti, kar pa za Zagradec ne velja.«

Avtorka je mnenja, da je tudi vojna pustila na prebivalstvu in na njegovi miselnosti močne sledove ter pravi: »Številne žrtve na obeh straneh, medsebojna obračunavanja, ovadbe, vse je moralo vtisniti svoj pečat celotni vasi in se mora odražati vsaj pri starejši generaciji, s tem pa indirektno tudi pri mlajši. Od tod izvira tudi odpor, da bi govorili o vojni, o zgodovini, o tih odpora, občutljivost in prizadetost starejših ljudi, skratka, »teško« vzdušje, kjer ne pride do odprtega dialoga. Omenila bi tudi zelo razširjen alkoholizem in precej visok odstotek samomorov.«

Poleg tega napdemo v publikaciji »Etnologija« še tri študije. Prvo pod naslovom »Etnološki prikaz oddaje Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo« (to je nekaka ljubljanska Glasba po željah) je napisal Mitja Bricelj, drugo z naslovom »Družinsko življenje v Trnovem pred vojno in danes« pa Duša Petru. Trnovo je, kot znano, eden ljubljanskih mestnih okrajev. Tretjo študijo je napisal Božidar Jezernik in ima naslov »Vpliv italijanskih taborišč na nekatere vidike družinskega življenja slovenskih internirancev v letih 1942-1943«. Zlasti zadnja se zdi precej površno napisana, brez poznanja dejanskih razmer v koncentracijskih taboriščih, kar pa pri novi generaciji ne začudi.

Poziv k spravi

Katoliška Cerkev v srednjeameriški državi El Salvador je naslovila poziv na obožene sile in na gverilce, naj skušajo proučiti vse možnosti, da v državi končno zavladati mir. Cerkev je hkrati odločno obsodila teptanje človeških pravic, pa naj ga izvaja ta ali oni tabor. Od 3. do 9. decembra je bilo v tej državi ubitih 138 ljudi, 20 ljudi je izginilo, oziroma so jih odpeljali oboroženi civilisti, ki pripadajo varnostnim silam. Tako je s prižnice povedal neki duhovnik v glavni cerkvi prestolnice San Salvador. Duhovnik je omenil primer uradnika na škofijski kuriji, ki se ni vrnil s službenega potovanja, kamor je bil odšel pred petimi dnevi. Duhovnik je prav tako obsodil akcijo gverilcev, ki so pred tednom dni bili odpeljali z nekega stadiona nogometaše in njihove navijače med samo nogometno tekmo.

Ob krstni predstavi...

■ nadaljevanje s 3. strani

blikoval zanj nekoliko nenavaden lik človeka polnega dvomov in negotovosti. Povsem je presenetila Giuliana Sosić kot Hemica, saj je to njena prva pomembna vloga, ki jo je nastudirala v alternaciji z Barbaro Jakopič. Čeprav je Sosićeva še gojenka gledališke šole, je pokazala izreden talent in mnogo občutka. Tri dobro uglašene in vokalno prijetne mutaste brate so krili Bojan Umek, Stojan Colja in Igor Malalan. V ostalih vlogah so nastopili še: Stane Starešinič, Jožko Lukeš, Silvij Kobal, Alojz Milič, Drago Gorup, Adrijan Rustja, Robert Kovačič, Dušan Jazbec in Josip Sušteršič.

Saša Rudolf

SO ALI NISO SODELOVALI?

Dozdevna bolgarska soodgovornost za atentat na papeža Janeza Pavla Drugega še dalje močno vznemirja italijansko politično javnost. Posamezne stranke vlagajo interpelacije v pričakovanju na parlamentarno razpravo, ki se bo v zvezi s tem problemom pričela prihodnji ponedeljek. Socialisti zahtevajo od vlade, naj pojasni položaj, ki se je izkazal kot zelo mračen. Podobno zahtevajo tudi socialdemokrati in liberalci, radikalci pa predlagajo prekinitve kreditnih ugodnosti, ki jih nudi Italija Bolgariji.

Prihodnji torek se bo sestala parlamentarna komisija za informacije in državno

varnost. Njen predsednik Pennacchini je v nekem intervjuju znova poudaril možnost »Grozne resnice«, to je točno načrtovane intrige, ki meče sum na bolgarske vrhove, preko njih pa še više — med vrsticami je tu mišljena Moskva.

V Bolgariji se medtem nadaljuje osorna polemika proti čedalje hujšim očitkom, ki letijo proti režimu v Sofiji iz italijanske in tudi širše mednarodne strani. V mučni obrambi pred čedalje hujšim plazom sumov se bolgarska občila lotevajo vseh možnih sovražnikov, začeni z običajno priljubljeno tarčo, ameriško obveščevalno službo CIA.

Preobilje pšenice v ZDA

Mnogi zgodovinarji so že prišli do zaključka, da ni mogoče nič prerokovati glede prihodnosti. Nekateri futurologi napovedujejo svetu temno bodočnost zaradi vedno hujšega pomanjkanja hrane, atomske vojne, prenaseljenosti, uničevanja naravnega okolja in podobno, drugi pa imajo veliko zaupanje v človekove sposobnosti, da se lahko reši iz vsake stiske, in menijo, da mu bo s pomočjo vedno hitrejšega napredka moderne tehnike uspelo ne le premagati vse težave in nevarnosti, ampak celo zagotoviti človeškemu rodu stalen in vedno hitrejši napredek. Kot reče, pa ni mogoče nič zatrdno prerokovati. Iz podatkov, s katerimi razpolagamo, se da potegniti tako pesimistične kot tudi optimistične zaključke, ali pa sploh nobenih.

Med drugim velja to za prehrano. Nekateri se že bojijo, da bo začelo čez eno generacijo ali dve tudi visoko razvitemu zahodnemu svetu primanjkovati živil, kot jih primanjkuje danes tretjemu svetu, medtem ko se Vzhod nekako s težavo drži v ravnovesju. Sovjetski nakupi žita na Zahodu in občutno pomanjkanje živil na Poljskem v preteklih dveh letih so to potrdili. Toda najnovejši podatki, ki so jih objavili v Združenih državah glede letošnje žitne letine, so pregnali strah pred bližnjo lakoto oziroma splošnim pomanjkanjem hrane. V Združenih državah je danes glavni problem v tem, kam spraviti preobilni žitni pridelek. V Minnesoti in v Severni ter Južni Dakoti imajo farmarji dobesedno natrpane s pšenico vse prosto-

re pod streho, celo garaže za traktorje in velikanske kosilnice, tako da morajo stati stroji na prostem, v mrazu, dežju in snegu. V Illinoisu so uporabili za žitno skladišče celo nek opuščen premogovnik. V Nebraski pa so morali v ta namen izprazniti neko skladišče za municijo. V Iowi mislijo farmarji to zimo s pšenico kuriti svoje peči. Pšenica je postala prava nadloga za farmarje in oblasti, ker je nimajo več kam spravljati in ker je svetovno tržišče ne more toliko kupiti.

Letošnja letina pšenice, rži in soje, ki je tudi odlično živilo oziroma krma, je prekosila vse dosedanje rekorde v Združenih državah. Vsi trije pridelki skupaj so dali 13 milijard bušlov, k čemur je treba prišteti še skoro dve milijardi bušlov drugih žit. Redna skladišča pa imajo prostora le za 4 in pol milijarde bušlov (en ameriški bušl je malo več kot 35 prostorninskih litrov za merjenje količine zrnja). In ta skladišča so nabito polna še od lanske letine. V rekordnem času gradijo nova skladišča za žita, vendar ne bodo zadoščala, zato se poslužujejo kot zasilnih skladišč tudi starih železniških remiz, letalskih hangarjev in celo nogometnih igrišč raznih višjih šol in ponekod celo stranskih mestnih ulic. Minister za poljedelstvo John Block je izjavil, kot piše tednik »Time«: »Uporabili bomo vse možnosti za uskladiščenje, a neizogibno bo, da bo nakopičeno žito tudi kar na zemlji«. Vsaj ena milijarda bušlov žita leži na prostem, pokrita samo s plastičnimi ali nepremočljivimi plahkami.

Pri tem pa cene pšenice in drugih žit padajo. Oktobra so bile cene za 5,1 odstotka nižje kot mesec dni prej. To je bilo že sedmo znižanje cene v zadnjih 15 mesecih. In to je sploh najnižja cena od marca 1933, ko je bila najnižja v času velike gospodarske krize. Farmarji zato niti nimajo interesa za prodajo, rajši čakajo, da bi se cena spet dvignila. Toda strokovnjaki menijo, da bodo ostale cene nizke še dve leti.

Pšenica in druga žita pa se kopičijo tudi zaradi tega, ker se spreminja ljudska prehrana. Zaradi gospodarske krize in merda tudi iz zdravstvenih vzrokov, jedo tudi Američani zdaj več cenejšega mesa, zlasti perutnine, namesto govejih zrezkov. Zato redijo živinorejci manj živine. Upadle so tudi prodaje žita v tujino. V izvoz gre le še tretjina ameriške rži, polovica soje in dve tretjini pšenice. Tudi temu je kriva svetovna kriza in seveda previsoka vrednost dolarja. Kanadska in argentinska pšenica in rž sta postali cenejši. Izvoz rži iz Združenih držav je padel za eno tretjino. Medtem ko so Združene države izvozile v gospodarskem letu, ki se je končalo 30. septembra lani, za 43,8 milijard dolarjev žita in drugih pridelkov, so izvozile v letošnjem gospodarskem letu, do 30. septembra, samo za 39,1 milijard

Resnični problem prehrane na svetu torej ni v tem, da bo prej ali slej zmanjkalo žita in drugih živil, ampak v tem, kje naj dobi tretji svet, t.j. revno prebivalstvo v Aziji, Afriki in Južni Ameriki, sredstva, da bi si lahko kupilo živila, ali dejansko še bolj v tem, kako naučiti to prebivalstvo, da si bo znalo samo pridelati dovolj živil oziroma zaslužiti sredstva, da si bo lahko kupilo živila, ki jih nima samo.

Karantanski klobuk

Najpristnejši slovenski simbol

JOŽKO
ŠAVLI

Gotska oblika klobuka poleg tega tudi jasno kaže, da je mogel biti izdelan vsaj že v 15. stol. V pisanih virih pa ga prvič omenja popis »guardarobe« nadvojvode Karla (1575), nato popis zakladnice na gradu v Gradcu (1668) in nato ponovno popis iste zakladnice (1765) ob obisku cesarja Jožefa II. Klobuk je bil tedaj v zelo slabem stanju, zato je cesar naročil, naj ga obnovijo. Zatem so ga 1784 prenesli v cesarsko zakladnico na Dunaj. Cesar Leopold II. pa ga je leta 1790 spet vrnil v Gradec, kjer so ga hranili v Deželni hiši, od leta 1908 pa se nahaja v Deželnem muzeju »Joanneum«. (61)

Po njegovem restavriranju ga upodabljajo le še nad štajerskimi simboli, tako da je začel veljati vedno bolj za »štajerskega«. Prilagodili so mu tudi nekoliko njegovo obliko poznanim vojvodskim klobukom. Vedno pogosteje ga upodabljajo nad štajerskim grbom, dokler z novo deželno ustavo leta 1926 ne najde nad deželnim grbom svojega stalnega mesta. (62)

Podoba tega knežjega klobuka se pogosto nahaja v pečatih nadvojvode Karla ter njegovega sina, nadvojvode Ferdinanda, v obdobju 1564-1519. V 15. in v 16. stol. ga sploh niso imeli za »štajerskega«, temveč samo za avstrijskega. Ko je nadvojvoda

Ferdinand postale cesar (1619), je bil klobuk prepuščen pozabi. Uporabljajo pa ga še, ko se vrši **poklonitev deželnih stanov** dednemu vladarju. Le ob poklonitvi Karlu VI. (1728) ga niso mogli najti, tako da je bil poklonitveni obred brez njega. (63)

Kot simboličen izraz »Privilegium maius«, s katero je bilo karantansko zgodovinsko pravo, kot že omenjeno, raztegnjeno na vse avstrijske dežele, je bil ta klobuk res »avstrijski«. Najdemo ga celo nad osrednjim ščitom v grbu Jožefa II., še kot avstrijskega nadvojvoda in rimskega kralja. (64) Toda skupno s »Privilegium maius« izhaja iz karantanskega zgodovinskega prava, zato je tudi nastal in se ohranil na Štajerskem, ki je bila karantanska dežela.

Od leta 1335 dalje, ko so pod Habsburžane prišle še Koroška, Kranjska in Slovenska krajina, se je iz njih in Štajerske, torej prav iz karantanskih dežel, oblikovala državna skupnost Notranja Avstrija, katere središče je bilo v Gradcu. Beseda »notranja« pri tem pa ni zemljepisni pojem, temveč zgodovinski in daje tako karantanskim deželam osrednji pomen nasproti ostalim avstrijskim. Ker je bil za slednje kasneje izdelan poseben nadvojvodski klobuk, imenovan avstrijski, more biti zato oni, ki se danes naziva štajerski,

v zgodovinskem in pravnem pomenu le notranje - avstrijski, kar pa je istovetno s karantanskim.

Simbolika klobukov

Sveto Rimsko cesarstvo, kar je leta 800 postalo Frankovsko kraljestvo, zgodovinsko pravno nikoli ni bilo nemška država, marveč državna skupnost, ki je povezovala krščanske narode Zahoda v skupno obrambo pred muslimanskimi Arabci in drugimi poganskimi narodi. Značaj tega cesarstva ni bil svetni, temveč obrambno-krščanski, za razliko od Bizantinskega, ki je bilo tudi v svetnem pogledu rimsko cesarstvo. Naslov »Sveto Rimsko cesarstvo nemške narodnosti« je potvorba, ki naj bi tej državni skupnosti dala nemški državno-pravni značaj. (65)

Vsi narodi so bili v cesarstvu enakovrni, prvotne kneževine so imele priznano svojo lastno državnost tj. zgodovinsko pravo, ker so nastale iz prvotnih kraljestev, kot izrecno navaja **Saško ogledalo** (Sachsenspiegel), eden od glavnih pravnih virov iz tega časa. In Karantanija se skupno s Panonijo v virih iz leta 888 zares naziva **Karantansko kraljestvo**. (66) Vse te prvotne kneževine z lastnim zgodovinskim pravom so imele palatinske grofe, ki so bili kraljevi predstavniki, skrbeli za njegovo posestva v deželi in razsojali v kraljevem imenu. V srednji Evropi so palatinskega grofa imele samo Saška, Frankovska, Švabska, Bavarska in Karantanija. (67)

— Videš Jakec, de sm jemu jest prou, ke sm reku, de ni blo dobro, ke so zvolili za papeža anga Poljaka. Rusam tu ni moglo pašat. In zdej je nekšen Svredlev, ke je biu kapo od bolgarskeh špijonov, povedau, de prou gvišno Bolgari niso organizirali atentata na papeža na svoj račun, ma zmiram po direktivah z Moskve. In tabat pej je biu kapo od KGB glih Andropov.

— Ma kadu je ta Svredlev?

— Uan je biu kapo od špijonov u Bolgariji. Ma pred tremi leti je zbrou svobodo jn zdej živi na zahodi. Je povedau de bolgarski špijoni jemajo pousod ruske svetovalce ke prouzaprou komendirajo.

— Ma kej misleš, de nisem tudi jest vohau, kaku je ta reč? Uni bot, ke smo govorili od tega, sm se samo delau, de

ne razločem: Antonov - Andropov. Tisti, ke je tou zastopet, je lahko zastopu. Tisti, ke neče zastopet, mu ni za pomagat.

— Narlepše je pej tu, de je taku bolgarska ku ruska vlada prouzaprou že priznala, de so uane organizirale atentat na papeža!

— Ne, tu pej še nisem slišou. Tu ne more bet!...

— E, Jakec moj, nimaš policijskega talenta. Kej niso precji po aretaciji Antonova skočile gor: »de Antonov je nedoužen, de tu je provokacija, de tu je manever pruti koeksistenci« jn tašne reči. Kaku so mogle bet taku gvišne, de je Antonov nedoužen? Kej se ni lahko tisti Antonov prodau mağari »Čiji«. Kaku morejo bet brez preiskave taku gvišne? Sej je vre marsikateri tudi od njeu ušou na zahod. Ku, postaumo reč, tisti Svredlev. Če je Antonov kej delau na svojo roko jn de vlada neč ni znala, be se ne taku razburli. Ma ke dobro znajo, de je delau po direktivah, so skočili u luft. So zgebili živce. Jn se niso pokazali posebno telegentni.

— Ma sej je vre Pertini pred leti reku, de niti terorizma peljejo na vzhod.

— Jn od tam na sever. An pisatel al filozof je vre reku, de tretja svetovna vojska je vre začela. Samo de teče po malem. Jn, se zna, ku po navadi, ministri jn diplomati ne znajo neč.

— Jn se bojijo preveč raziskavat, zatu de se ne bi kašen lump kej ofendirau jn bi tu škodlo koeksistenci.

— Treba reč, de komunisti forte šacajo papeža: ano milijardo jn pu so obljubli tistmu Agci, če ubije papeža.

— Ma u kašni valuti? U rubljeh ali dolarjeh?

— Ta milijarda jn pu je preračunana u lirah. Ma plačali be mu bli u nemških markah. Ma tudi u lirah je tu lep dnar. Če bi živu tisti Agca še pedeset let, be pršlo glih trideset meljonov na leto, ke be pršlo na mesec dva meljona jn pu. Be lahko živu komot.

— Ma zdej tega mu ne bojo plačali?

— Sej jeh uan nanka ne bo nucau. Za jest, za obleč jn kvartir mu bo dala taljanska vlada. Dokler živi.

—o—

DEŽELNI SVET JE RAZPRAVLJAL O REZERVATIH

■ nadaljevanje s 3. strani

ne komisije, ki ji načeljuje socialni demokrat Del Mas. Srečanje je bilo posvečeno dopoldanski razpravi, prisotni pa so bili tudi odbornik za načrtovanje Coloni in svetovalca Iskra in Štoka. Predstavniki slovenskih organizacij, so razložili, zakaj se ne strinjajo z zakonskim osnutkom o naravnih rezervatih. Poudarili pa so, da je treba v okviru tega zakonskega osnutka predvideti posege za družbenogospodarski razvoj kraškega ozemlja in prebivalstva, ki na njem živi.

Razprava o zakonskem osnutku se je nadaljevala še v sredo, 15. in zelo verjetno je, da bo deželni svet z večino glasov tudi sprejel zakonski osnutek št. 326/A o deželnih posegih na področju naravnih parkov in rezervatov.

Izdajatelj: Zadruga z o. z. »Novi list« — Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, št. 157 — Odgovorni urednik: Drago Legiša — Tiska tiskarna Graphart, Trst, ulica Rossetti 14, tel. 772151

Od ostalih se je po svojem zgodovinskem pravu najbolj ločila prav Karantanija, kjer je ljudstvo samo umeščalo in volilo svoje kneze. Še leta 1058 so Karantanci z vojsko preprečili na meji Veronske krajine vstop v deželo vojvodi Kunonu, ki ga je kralj imenoval, tako da je moral sramotno oditi. Kasneje pa so vztrajno terjali za novega vladarja ustoličenje in zatem poklonitev. (68)

Iz karantanskega zgodovinskega prava je izhajala tudi Štajerska, tudi potem, ko je postala samostojna vojvodina. Ustoličenje je bilo sicer pridržano Koroški, osrednji karantanski vojvodini, toda tudi štajerski deželni stanovi so imeli pravico do takega vojvode, kot so si ga želeli, kar je nedvomno po karantanskem pravu. Leta 1237 jim ga je cesar Friderik II. tudi obljubil, če bi ga hoteli. Leta 1277 jim je cesar Rudolf to potrdil z obljubo, dati jim takega vojvoda, za katerega bi se izrekla večina deželanov. In vojvoda Albreht I. jim je 1291 hitro »prostovoljno« potrdil to pravico, potem ko so mu bili štajerski stanovi zaradi odklanjanja že odpovedali pokorščino. (69)

Koroška je po letu 1269 ostala brez vojvodskega dvora. S tem je izvirna karantanska politična dediščina postopno izgubljala na pomenu, zlasti še številne nadrobnosti, ki so obstajale predvsem v ustnem izročilu. Habsburški vladar se po pridobitvi Koroške 1335 ni preselil na Koroško, temveč se je opiral tudi poslej na Štajersko. V primeri s Koroško je bila tu moč

deželnih stanov mnogo bolj omejena, dežela pa je bila zgodovinskopravno še vedno karantanska. Vojvodi so tako lahko uveljavljali svojo oblast, ki so jo imeli od kralja, obenem pa tudi državnopravni značaj svojih dežel na zgodovinskem pravu Karantanije. Ta težnja se uresniči v oblikovanju Notranje Avstrije in se končno zakoniti s ponareditvijo »Privilegium maius«.

Takšna dvojnost političnega položaja karantanskih dežel se jasno izraža tudi v vlogi in simboliki obeh klobukov.

Koroški, slovenski klobuk (windischer Hut) predstavlja oblast, ki jo vladar prejme od dežele tj. od ljudstva. Dežela (Land) je v tem primeru državnopravni pojem, iz katerega izhaja oblast in kateri je treba priseči zvestobo. (70) Samo to nam lahko odraža klobuk na pečatih vojvod Otona in Henrika, v obliki, kot jo opiše že Švabsko ogledalo.

Štajerski, notranje - avstrijski klobuk (steirischer Hut) pa pomeni tisto oblast, ki jo vojvoda prejme od kralja. V tem primeru je kraljestvo (Reich) pojem državne skupnosti krščanskih narodov, ki je iz prvotne univerzalne zamisli prerasla v srednjeveško fevdalno tvorbo, ne da bi izgubila svojo istovetnost.

Ta razvoj je doživljala tudi Karantanija. Prvotni kmečki klobuk, simbol deželne oblasti, zamenja prava insignija tj. knežji klobuk. Ta prav tako ne simbolizira samo vladarskih pravic, temveč tudi ozemlje zgodovinskih dežel, tako kot insignije v dru-

gih deželah, npr. češka krona sv. Vencezlava ali ogrska krona sv. Štefana. (71)

Karantanija, slovenska kneževina, je torej počelo slovenske kot avstrijske državnosti. Šele nacionalizem 19. stol. je ta dejstva ponaredil, ustvaril suženjske in hlapčevske ideologije in razglasil Slovence za »nezgodovinski« narod.

KONEC

(61) J. Desput, »Die Landessymbole«, Ausstellungsfürer »800 Jahre Land Steiermark«, Gradec 1980, str. 11

(62) R. Baravalle, »Die Gestaltung des steierischen Landeswappens«, Blätter für Heimatkunde, Gradec 1972, str. 73

(63) A. v. Siegenfeld, itm., str. 376, 378

(64) Johann Siebmachers großes Wappen-Buch, Nürnberg, od 1753 dalje, Suppl. VIII, Tab. 1

(65) J. Savli, Sacrum Imperium Romanum — Nationis Germanicae?, Novi list z dne 2.8. (nadaljevanje), Trst 1980

(66) B. Grafenauer, Zgodovina slovenskega naroda, Ljubljana 1967, str. 73

(67) J. May, Slovenska Karantanija in srednjeveška nemška država, Razprave SAZU, Ljubljana 1953, str. 114

(68) J. Mal, Osnove ustoličenja karantanskega kneza, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Ljubljana 1942, str. 18 (Kos, Gradivo III., 119, 125, 133)

(69) A. Jaksch, Geschichte Kärntens, II, 83, 123, 126 (gl. J. Mal, itm., str. 4)

(70) J. Mal, Schwabenspiegel in koroško ustoličenje, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Ljubljana 1938, str. 126

(71) J. Karpat, »Corona regni Hungariae v dobe arđadovskej«, Práce zo seminára dejin práva v strednej Europe, právnickej fakulty univ. Komenského, Bratislava 1973 (povz. po J. Mal, itm.)